

УДК 811.111'42

СТРУКТУРНІ ТИПИ ПЛЕОНАСТИЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

Ю.В. Літкович (Київ)

У статті розглядаються плеонастичні словосполучення як засоби конкретизації, експресивності та інтенсифікації мовлення у сучасному англomовному дискурсі. У роботі виділяються структурні типи плеонастичних словосполучень. З'ясовано, що у синтаксичному аспекті плеоназми можуть бути виражені різноструктурно.

Ключові слова: ведучий компонент, плеоназм, синонімічний компонент, структурні типи, сурядний зв'язок.

Літкович Ю.В. Структурные типы плеонастических словосочетаний. В статье рассматриваются плеонастические словосочетания как средства конкретизации, экспрессивности и интенсификации речи в современном англоязычном дискурсе. В работе выделяются структурные типы плеонастических словосочетаний. Установлено, что в синтаксическом аспекте плеоназмы могут быть выражены разноструктурно.

Ключевые слова: ведущий компонент, плеоназм, синонимический компонент, сочинительная связь, структурные типы.

Litkovych Y.V. Structural types of pleonastic phrases. The article focuses on pleonastic phrases as means of speech specification, expressiveness and intensification in modern English discourse. The paper reveals structural types of pleonastic phrases. The research shows that syntactically pleonasm can be expressed by different structures.

Key words: coordinating relations, focal component, pleonasm, structural types, synonymous component.

Плеоназм – це сполучення семантично близьких або синонімічних лексем, при яких зазвичай перший елемент підсилює, уточнює або пояснює значення другого елементу. Це означає, що значення одного компоненту є частиною значення іншого. У плеонастичному словосполученні *honest truth* ознака правдивості у значенні лексеми *honest* підсилюється у близькій за значенням лексемі *truth*.

Об'єктом дослідження цієї статті є плеоназми, виокремлені у сучасному англomовному дискурсі. Предметом дослідження є структурні аспекти плеонастичних одиниць. Актуальність обраної теми визначається загальною тенденцією сучасних лінгвістичних студій до дослідження мовних одиниць в антропоцентричному ракурсі, що уможливорює всебічний аналіз плеонастичних словосполучень. Мета роботи полягає у вивченні плеоназмів зі структурної позиції. Матеріалом дослідження послуговували американські та британські статті, представлені у мережі Інтернет.

У синтаксичному аспекті плеонастичні сполучення можуть бути виражені різноструктурно. Вони можуть бути представлені як у вигляді складного слова (*groupset* – де дві основи *group* і *set* мають те саме значення 'групування', *leftward* – *left* і *ward* мають значення 'напряма'), так і у вигляді складної конструкції, яка складається з трьох або більше компонентів (*a.m. in the morning*). Однак, найчастіше зустрічаються двохкомпонентні іменникові словосполучення. При цьому компоненти плеонастичного словосполучення можуть належати до однієї частини мови (*noon hour* – '12 година полудня') або до різних частин мови (*definite decision* – 'конкретне рішення').

Нестійкою виявляється межа, яка відділяє складні слова від словосполучення. Проблема розмежування складного слова й словосполучення є однією із найважливіх у мовознавстві [7, с. 147]. Деякі типи складних слів за своєю структурою наближаються до словосполучень та складаються з комбінації цілих слів. Те, що одними вченими

вважається складним словом, іншими розглядається як стійке словосполучення [1; 3, с. 24-28; 10, с. 178-180; 13, с. 140-146].

У пошуках об'єктивних ознак складних слів учені намагались використати їх різноманітні особливості, відповідно висуваючи різні критерії: семантичний [2; 11], морфологічний [15, с. 45; 16], орфографічний [14], фонетичний [8], акцентування [9]. Запропоновані критерії для розмежування злитого слова й словосполучення й відмежування вільного словосполучення від фразеологічної одиниці як фіксованої структурно-семантичної моделі необхідні не стільки для відмежування плеонастичних сполучень від складного слова й фразеологічної одиниці, скільки для встановлення оформлення плеоназмів, які можуть бути представлені злитим словом, синтаксичним словосполученням, або ж фразеологізмом.

Існують типології словосполучень на основі різноманітних критеріїв, підходів та цілей дослідження, серед яких виокремлюють синтаксичну функцію [4, с. 3-8], способи зв'язку слів у словосполученнях [12] або класифікують відповідно до головного слова [6, с. 4-13].

Структурні типи плеонастичних словосполучень ми розрізняємо за належністю головного (ведучого) компоненту до певної самостійної частини мови, а саме:

1) плеонастичні словосполучення з ведучим компонентом іменником (іменникові);

2) плеонастичні словосполучення з ведучим компонентом прикметником (прикметникові);

3) плеонастичні словосполучення з ведучим компонентом дієсловом (дієслівні);

Всередині кожного типу плеонастичних словосполучень, залежно від того, якою частиною мови виражений залежний компонент, розрізняємо структурні моделі. Так, **плеоназми з ведучим компонентом іменником** (іменникові) представлені 3 основними моделями:

1) плеонастичні словосполучення з ведучим компонентом іменником (іменникові);

2) плеонастичні словосполучення з ведучим компонентом прикметником (прикметникові);

3) плеонастичні словосполучення з ведучим компонентом дієсловом (дієслівні);

Всередині кожного типу плеонастичних словосполучень, залежно від того якою частиною мови виражений залежний компонент, розрізняють структурні моделі. Наприклад, **плеоназми з ведучим компонентом іменником** (іменникові) представлені трьома моделями:

1) іменник + іменник (N+N);

2) прикметник + іменник (Adj.+N);

3) акронім + іменник (Акронім+N);

За цими двохкомпонентними моделями утворюються плеоназми у вигляді вільних синтаксичних словосполучень та злитих слів.

За першою моделлю іменник + іменник (N+N) утворюються плеонастичні словосполучення типу: *summer season, time period*, де попередній іменник виконує атрибутивну функцію 'літній період/літня пора', 'часовий проміжок':

(1) *During the summer season endeavor to wear clothes with very bright and reflective colors, when shopping for summer clothing, buy clothes with very bright colors especially clothes with white background such as stylish tops and blouses, dresses, bright colored skirts, white pants, or white men's dress shirts, bright colored t-shirts (Essien).*

Другою моделлю іменникових плеоназмів є модель прикметник + іменник (Adj.+N). Наприклад, *therapeutic treatment, absolute beginning, absolute end, advance warning, advance planning, advance reservations*, де прикметник виконує атрибутивну функцію і позначає ознаку предмета 'терапевтичне лікування', 'абсолютний початок', 'абсолютний кінець', 'завчасне попередження', 'попереднє планування', 'попереднє бронювання' та ін., наприклад:

(2) *Reliable advance warning of the attacks could only have come from human sources, the [Joint Intelligence Committee] report says (Johnson).*

Залежним компонентом таких плеонастичних сполучень є прикметник. Ведучим компонентом таких плеоназмів є конкретні іменники, які частіше позначають неживі предмети (*empty space* –

'порожній простір'), рідше живі істоти (*chief/main protagonist* – 'основний головний герой').

Третя модель акронім + іменник (Acronym+N) представлена наступними плеонастичними сполученнями: *HIV virus*, *LCD display*, *OPEC countries*, *PAT testing*, *PIN number*, *RSVP requesting*, *SALT talks* та ін., де акронім є незалежним компонентом, який абсорбує в себе значення всіх вихідних одиниць та сприймається як одне ціле, а додатковий елемент (структурно, але не семантично є плеонастичним) лише полегшує розуміння семантики акроніму, наприклад:

(3) *No record of HIV virus exists in history and it has been said that it started in central Africa and from there it started spreading slowly and slowly (Jones).*

Надлишковість у 3 моделі виявляється лише коли отримуємо акронім у розгорнутому вигляді: *DOS system* – *Disk Operating System system*, *LCD display* – *Liquid-Crystal Display display*, *PIN number* – *Personal Identification Number number*. До плеонастичних акронімів, як ініціальних аббревіатур, які своєю графічною та звуковою формою співпадають з уже існуючими у мові словами [5, с. 58–64], відносимо: *SALT talks* – *Strategic Arms Limitation Talks talks*, *HAND day* – *Have a Nice Day day!* Ці нові одиниці по суті є повними омонімами лексичних одиниць (*salt*, *hand*), які варто виділити серед інших акронімів. Варто зауважити, що створення акронімів – це вихід для перевантажених термінологічних сполучень, адже відтворення повної форми важке для сприймання.

Акронімія скорочує матеріальну оболонку комунікативних одиниць, збільшуючи швидкість надходження інформації від того, хто її передає до того, хто її сприймає. Отже, причиною виникнення акронімів є економія місця, часу та мовленнєвих зусиль мовця. Вживання плеонастичних скорочень може бути виправданим тоді, коли вони допомагають швидше і чіткіше зрозуміти висловлювання, уникнути двозначностей. Так, словосполучення *DVD disc* позначає саме диск, а не програвач *DVD* і не формат *DVD*; *SALT talks* (*Strategic Arms Limitation Talks*) відрізняє термін від омоніма *salt* – сіль.

Плеоназми з ведучим компонентом прикметником (прикметникові) представлені двома моделями: прислівник + прикметник (Adv. + Adj.), прикметник + прикметник (Adj. + Adj.). Відповідно до моделі прислівник + прикметник (Adv. + Adj.) маємо такі плеоназми: *potentially capable*, *absolutely sure* та ін.

(4) *If these muscles are weak or unconditioned, then you aren't harnessing the full power and won't have access to the vertical height your body is potentially capable of (Warren).*

Щодо моделі прикметник + прикметник (Adj. + Adj.), то обидва компоненти таких плеоназмів є синонімічними якісними прикметниками, які представляють собою вільні сполучення слів. Вони позначають ознаку предмета й безпосередньо сприймаються органами чуття.

(5) *To be spotted with the same identical handbag as their much beloved celebrity gives them a sense of feeling unique and exceptional (Tracy).*

Зв'язок між компонентами таких плеоназмів сурядний, а атрибутивно-означальні відношення між компонентами плеонастичного сполучення й означуваним словом є послідовними. Спочатку семантичне навантаження падає на ведучий компонент плеоназму (*the same*), далі підсилюється у повторі синонімічного компоненту (*identical*), а потім падає на означуване слово (*handbag*).

Структура лексичних плеоназмів може бути ускладнена за рахунок розширення залежного компоненту або за рахунок використання парафраза та стійких сполучень у позиції означуваного першого компоненту, тому вони можуть складатися не тільки з двох, але й трьох і більше компонентів. Так, структура плеоназму, утвореного відповідно до моделі прикметник + іменник (Adj.+N), може ускладнюватися за рахунок розширення залежного прикметника. Він може містити у собі парафрастичні (*making wooden objects carpenter* – 'тепля, який займається деревообробкою') або діеприкметникові конструкції (*repeated redundancies* – 'повторена надлишковість', *staged scenario* – 'поставлений на сцені сценарій'), *unmarried old maid* – 'неодружена ста-

ра діва’, *surrounded on all sides* – ‘оточений з усіх боків’), а також синонімічні прикметники (*freezing cold ice* – ‘дуже холодний холодний лід’).
(6) *What is a piece of land that is surrounded by water on all sides called? (Anderton).*

Плеоназми з ведучим компонентом дієсловом (дієслівні) представлені трьома моделями: дієслово + прислівник (V + Adv.), дієслово + іменник (V + N), дієслово + дієслово (V + V). Відповідно до першої моделі дієслово + прислівник (V + Adv.), утворюються наступні плеоназми: *climb up* – ‘підніматися/вилазити нагору’, *sink down* – ‘тонуть вниз’, *mix together* – ‘змішуватися разом’ та ін. Дієслова у цій моделі найчастіше позначають рух, а прислівник повторює семантику головного компонента.

(7) *Mix together the breadcrumbs, garlic, parsley, parmesan, egg and some salt and pepper (Blue Apron).*

Друга модель дієслово + іменник (V + N) представлена такими лексичними плеонастичними сполученнями, як: *ask a question* – ‘запитати питання’, *shrug one’s shoulders* – ‘знижувати плечима’ та ін. Ця модель може бути розширена за рахунок вживання прийменника, присвійного займенника та прикметника перед іменником: *see with one’s own eyes* – ‘бачити на власні очі’, *hear with one’s own ears* – ‘чути на власні вуха’, *rise to one’s feet* – ‘піднятися/стати на власні ноги’.

(8) *The reason most people aren’t excited about the election is that both candidates leave them shrugging their shoulders (Givens).*

Щодо третьої моделі дієслово + дієслово (V + V), то вона може бути представлена такими плеонастичними сполученнями: *give and bequeath* – ‘давати й передавати’, *have and hold* – ‘володіти чимось та мати щось’ та ін.

(9) *Claim God’s promise of peace ‘My peace I now give and bequeath to you’ (Seebeck).*

Зв’язок між синонімічними компонентами плеоназмів першої (V + Adv.), другої моделі (V + N) підрядний, лише у третій моделі дієслово + дієслово (V + V) зв’язок між синонімічними елементами сурядний. Обидва дієслова є рівноправними ком-

понентами плеонастичного сполучення. А семантичне навантаження у таких плеоназмах падає на обидва компоненти сполучення *give* та *bequeath*.

Отже, плеоназми утворюються за 8 структурними моделями. Ми виявили, що вони можуть бути представлені як злитим словом, так і словосполученням, а також складними конструкціями. Складність структурної класифікації плеоназмів полягає у тому, що проблема плеоназмів стикається із загальнолінгвістичними проблемами розмежування складних слів і словосполучень. Структурні класи лексичних плеоназмів ми будували за належністю ведучого компонента до тієї чи іншої самостійної частини мови – з ведучим іменником, прикметником та дієсловом.

У процесі нашого дослідження всередині кожного класу плеоназмів у залежності від того, якими частинами мови виражений залежний компонент, ми виявили 8 основних структурних моделей. Найчисленнішими й найрізноманітнішими є плеоназми з ведучим компонентом іменником, які представлені трьома моделями (N+N; Adj.+N; Асгрупп+N). Тоді як плеоназми з ведучим прикметником представлені двома (Adv.+Adj.; Adj.+Adj.), дієсловом – трьома моделями (V+Adv.; V+N; V+V).

Плеоназми з ведучим іменником ускладнюються як за рахунок розширення залежного компоненту, так і за рахунок використання парафраза, стійких сполучень й синонімічних слів у якості залежного компоненту. Ускладнення плеоназмів із ведучим прикметником відбувається за рахунок використання стійких сполучень, парафраза і порівняльних конструкцій у якості означуваного компоненту. Плеоназми з ведучим дієсловом стають багатокомпонентними за рахунок використання парафраза у якості залежного компоненту.

У перспективі плануємо дослідити семантику та прагматику плеоназмів у сучасному англomовному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / В.Д. Аракин. – [2-е изд.]. – М. : Про-

свещение, 1989. – 254 с. 2. Арнольд И.В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика её исследования / И.В. Арнольд. – Л. : Просвещение, 1966. – 191 с. 3. Виноградов В.В. Вопросы изучения словосочетаний / В.В. Виноградов // Вопросы языкознания. – М., 1954. – № 3. – С. 24–28. 4. Гильбурд А.М. К вопросу о типологии подчинительных синтаксических связей / А.М. Гильбурд // Русский язык: вопросы теории и методики преподавания : сб. науч. ст. – Сургут: РИЦ Сур ГПИ, 2000. – С. 3–8. 5. Дубенец Э.М. Modern English Lexicology. Theory and Practice / Э.М. Дубенец. – М. : Глосса – Пресс. – 2002. – С. 58–64. 6. Еремеева Н.И. Типовые глагольно-именные словосочетания в современном английском языке / Н.И. Еремеева // Словосочетания в германских языках. – Л., 1973. – С. 4–13. 7. Жирмунский В.М. Общее и германское языкознание / В.М. Жирмунский. – Л., 1976. – 696 с. 8. Кукольщикова Л.К. Фонетическая характеристика сложного слова сравнительно с атрибутивным словосочетанием в современном английском языке : дисс. ... канд. филол. наук / Л.К. Кукольщикова. – Л., 1970. – 344 с. 9. Лебедева А.А. Особенности фразовой акцентуации английского языка (в синхронии и диахронии) / А.А. Лебедева. – М. : Высш. школа, 2000. – 146 с. 10. Мамонтова В.В. Типологические особенности сложносоставных слов в английском и русском языках / В.В. Мамонтова // Вестник Северо-Кавказ. гос. тех. ун-та : сб. науч. тр. – № 6. Гуманитарные науки. – Ставрополь, 2008. – С. 178–180. 11. Мешков О.Д. Семантические аспекты словосложения английского языка / О.Д. Мешков. – М. : Наука, 1986. – 208 с. 12. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка / А.И. Смирницкий ; [под ред. В.В. Пассека. Предисл. О.А. Смирницкой. Изд. 2-е, испр.]. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 296 с. 13. Тарасова Е.И. Различные подходы к разграничению словосочетания и сложного слова / Е.И. Тарасова // Слово и текст: психолингвистический подход : сб. науч. тр. – Тверь : Твер. гос. ун-т, 2004. – Вып. 2. – С. 140–146. 14. Усова Г.С. Примечания / Г. Усова // Бернс Р., Скотт В. Шотландская слава. – СПб. : Изд-во ДЕАН, 2006. – С. 2–66. 15. Шанский Н.М. Очерки по рус-

скому словообразованию / Н.М. Шанский. – М. : Ком-Книга, 2005. – 245 с. 16. Шубин Э.П. К вопросу о сложном слове и словосочетании в английском языке / Э.П. Шубин // Ученые записки Пятигорск. пед. ин-та. – Вып. 10. – Пятигорск, 1955. – С. 247–263.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

17. Anderton G. What is a piece of land that is surrounded by water on all sides called? / G. Anderton [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://wiki.answers.com/Q/What_is_a_piece_of_land_that_is_surrounded_by_water_on_all_sides_called. 18. Blue Apron. Stuffed Artichokes with Maitake & Chanterelle Mushroom Salad [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.blueapron.com/recipes/baked-stuffed-artichokes-maitake-chanterelle-pear-mushroom-salad>. 19. Essien I. Tips on How to Be Comfortable in Professional Clothing During Summer / I. Essien [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ezinearticles.com/?Tips-on-How-to-Be-Comfortable-in-Professional-Clothing-During-Summer&id=7630144>. 20. Givens D. Shoulder-shrug / D. Givens [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://center-for-nonverbal-studies.org/shoshrug.htm>. 21. Johnson K. An Introduction to Non-Orthodox 9/11 Theory / K. Johnson [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://usatoday30.usatoday.com/news/washington/2003-07-21-intel-usat_x.htm. 22. Jones J. The Origin of HIV and the Start of AIDS/ Life / J. Jones [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.articlebiz.com/article/25034-1-the-origin-of-hiv-and-the-start-of-aids/>. 23. Seebeck R. How to Cope With Holiday Tension: 6 Tips to Defeat Stress and Keep Your Peace / R. Seebeck [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://EzineArticles.com/?expert=Ruth_Seebeck. 24. Tracy T. The Many Benefits of Buying Brand Name Pre-Owned Handbags at a Fraction of the Cost / T. Tracy [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://EzineArticles.com/?expert=Tony_Tracy. 25. Warren J. The Key to Understanding How to Jump Higher and Areas You Need to Work on to Boost Your Vertical / J. Warren [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://EzineArticles.com/?expert=Jolon_Warren.